

بسم الله الرحمن الرحيم

روایت‌شناسی

در متون متصوفه

معصومه اصفهانیها

www.ketab.ir

سرشناسه	اصفهانها، معصومه، ۱۳۴۶-
عنوان و نام پدیدآور	روایت‌شناسی در متون متصوفه: بررسی سه کتاب کیمیای سعادت، سیرت‌ابن خفیف، اسرارالتوحید / معصومه اصفهانها.
مشخصات نشر	تهران: نشر سحر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۳۹ ص.
شابک	978-600-91078-2-7
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتاب حاضر شرحی بر سه کتاب «کیمیای سعادت» تألیف محمدبن محمد غزالی و «اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید» تألیف محمدبن منور و «سیرت» تألیف ابن خفیف شیرازی است.
یادداشت	کتابنامه: ص [۲۳۷]-۲۴۱.
موضوع	غزالی، محمدبن محمد، ۴۵۰-۵۰۵ ق. کیمیای سعادت -- نقد و تفسیر
موضوع	محمدبن منور، قرن ۶ ق. اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید -- نقد و تفسیر
موضوع	ابن خفیف شیرازی، محمدبن خفیف، ۳۷۱ ق. سیرت -- نقد و تفسیر
موضوع	روایتگری (Rhetoric) Narration
موضوع	نثر فارسی -- قرن ۴-۵ ف. -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian prose literature--10-11 th century--History and criticism
موضوع	داستان‌های عرفانی فارسی -- قرن ۵ ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	Sufi fiction, Persian--11 th century--History and criticism*
شناسه افزوده	الی، محمدبن محمد، ۴۵۰-۵۰۵ ق. کیمیای سعادت. شرح محمدبن منور، قرن ۶ ق. اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید، شرح
شناسه افزوده	ابن خفیف شیرازی، محمدبن خفیف، ۳۷۱ ق. سیرت. شرح
رده‌بندی کنگره	PL ۸۹۳
رده‌بندی دیویی	۸۶۸/۸۱۰۹
شماره کتابشناسی	۱۹۶

نشر سحر

خ کریمخان، خ عضدی، نبش کوچه طاووس - تلفن: ۰۹۱۲۰۰۰۰۵

روایت‌شناسی در متون متصوفه

معصومه اصفهانها

چاپ اول: ۱۳۹۹ - شمارگان: ۵۰۰ نسخه - چاپ: شریف

ISBN: 978-600-91078-2-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۰۷۸-۲-۷

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه ۱۱

فصل اول: معرفی سه کتاب و نویسندگان آن‌ها / ۱۵

۱. کتاب اسرار التوحید ۱۵

ابوسعید ابوالخیر ۱۹

۲. کتاب کیمیای سعادت ۲۳

ابوحامد محمد غزالی ۲۶

الف. احیاء العلوم الدین ۲۸

ب. الاقتصاد فی الاعتقاد ۲۹

ج. تهافت الفلاسفه ۲۹

د. المنقذ من الضلال ۲۹

هـ. نصیحه الملوک یا التبر المسبوک فی نصیحه المارک ۲۹

و. کیمیای سعادت ۳۰

ز. فضائح الباطنیه و فضائل المستظهریه ۳۰

۳. کتاب سیرت ابن خفیف ۳۰

ابوعبدالله خفیف شیرازی ۳۲

فصل دوم: داستان و ادبیات داستانی / ۴۵

۱. قصه ۴۷

۲. رمانس ۴۷

۳. رمان ۴۸

۴. داستان کوتاه ۴۹

۵۱	۵. روایت.....
۵۲	تفاوت روایت‌های کهن و جدید.....
۵۳	عناصر داستان.....
۵۴	۱. پیرنگ.....
۵۷	(۱) گره افکنی.....
۵۷	(۲) کشمکش.....
۵۷	الف. کشمکش جسمانی.....
۵۷	ب. کشمکش ذهنی.....
۵۷	ج. کشمکش عاطفی.....
۵۸	د. کشمکش اخلاقی.....
۵۹	(۳) حالت تهیج یا هول و ولا.....
۶۰	(۴) بحران.....
۶۱	(۵) نقطه اوج یا نگاه.....
۶۲	(۶) گره‌گشایی.....
۶۳	۲. شخصیت و شخصیت‌بردار.....
۶۶	انواع شخصیت‌ها.....
۶۶	(۱) شخصیت اصلی.....
۶۷	(۲) شخصیت فرعی.....
۶۸	(۳) سیاهی لشکرها.....
۶۹	انواع شخصیت‌ها از لحاظ پیچیدگی.....
۶۹	شخصیت ساده.....
۶۹	شخصیت جامع.....
۷۰	شخصیت ایستا (ساکن یا ثابت).....
۷۰	شخصیت پویا (متغیر).....
۷۱	شخصیت قالبی.....
۷۱	شخصیت‌های قراردادی.....
۷۲	شخصیت نوعی.....
۷۳	شخصیت‌های تمثیلی و شخصیت‌های نمادین.....
۷۵	شخصیت‌های همه‌جانبه.....

فهرست ♦ ۷

۷۵.....	انواع شخصیت.....
۷۶.....	شیوه‌های شخصیت‌پردازی.....
۷۶.....	روش مستقیم (گزارشی).....
۷۸.....	روش غیرمستقیم.....
۷۸.....	اعمال و رفتار شخصیت‌ها.....
۸۱.....	گفت‌وگوی شخصیت‌ها.....
۸۲.....	نام شخصیت‌ها.....
۸۳.....	ظاهر شخصیت‌ها.....
۸۴.....	۱. درن‌مایه یا مضمون.....
۸۶.....	۴. موضوع.....
۸۷.....	۱) داستان‌های بدته‌پردازانه.....
۸۸.....	۲) داستان‌های واقعی.....
۸۸.....	۳) داستان‌های هم‌نک.....
۸۸.....	۴) داستان‌های خیال‌پردازانه.....
۸۹.....	۵) داستان‌های واقع‌گرای خادو.....
۸۹.....	۵. راوی.....
۸۹.....	راوی و دیدگاه.....
۹۰.....	زاویه دید یا زاویه روایت.....
۹۱.....	۱) زاویه دید درونی.....
۹۳.....	۲) زاویه دید بیرونی.....
۹۳.....	الف. دانای کل نامحدود.....
۹۳.....	ب. دانای کل محدود.....
۹۴.....	۳) روایت‌نامه‌ای.....
۹۵.....	۴) روایت یادداشت‌گونه.....
۹۵.....	۵) تک‌گویی.....
۹۵.....	الف. تک‌گویی درونی.....
۹۶.....	ب. تک‌گویی نمایشی.....
۹۷.....	ج. حدیث نفس.....
۹۸.....	۶) روایت دوم شخص.....

۶.	صحنه و صحنه‌پردازی.....	۹۹
	اجزای صحنه.....	۱۰۱
۷.	گفت‌وگو.....	۱۰۳
۸.	سبک (شیوه نگارش).....	۱۰۶
۹.	لحن و لحن‌پردازی.....	۱۰۹
۱۰.	فضا و رنگ.....	۱۱۱
۱۱.	زمان.....	۱۱۲

فصل سوم: بررسی روایت در کتاب اسرارالتوحید / ۱۱۳

	مقدمه.....	۱۱۳
	شخصیت در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۱۴
	شخصیت اصلی داستان در اسرارالتوحید.....	۱۱۴
	انواع دیگر شخصیت‌ها.....	۱۱۶
	شخصیت شیر در اسرارالتوحید.....	۱۱۶
	شخصیت‌های ساده.....	۱۲۴
	شخصیت‌های نوعی و قرارهای.....	۱۲۵
	شیوه‌های شخصیت‌پردازی در اسرارالتوحید.....	۱۲۸
	ارائه صریح شخصیت‌ها.....	۱۲۸
	معرفی شخصیت‌ها از طریق عمل آنان.....	۱۲۹
	استفاده از گفت‌وگو در شخصیت‌پردازی.....	۱۳۰
	شخصیت‌پردازی از راه نامگذاری.....	۱۳۲
	پیرنگ در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۳۵
	راوی و زاویه دید در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۴۴
	راوی سوم شخص (دانای کل نامحدود).....	۱۴۴
	راوی دوم شخص.....	۱۵۳
	موضوع و درونمایه در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۵۴
	صحنه در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۵۹
	لحن در حکایت‌های اسرارالتوحید.....	۱۶۲

فصل چهارم: سیرت ابن خفیف / ۱۶۷

۱۶۷	 مقدمه
۱۶۷	 شخصیت‌های داستانی در سیرت ابن خفیف
۱۶۷	 شخصیت قهرمان
۱۷۱	 شخصیت ساده
۱۷۱	 شخصیت‌های نوعی و قراردادی
۱۷۲	 شیوه‌های شخصیت‌پردازی در سیرت ابن خفیف
۱۷۲	 ارائه تریخ شخصیت‌ها
۱۷۳	 حرف شخصیت‌ها از طریق عمل آنان
۱۷۶	 استفاده از گفتار در شخصیت‌پردازی
۱۷۷	 شخصیت‌پردازی از راه نامگذاری
۱۷۹	 پیرنگ در حکایت‌های سیرت ابن خفیف
۱۸۵	 راوی و زاویه دید در حکایت‌های سیرت ابن خفیف
۱۸۵	 راوی سوم شخص و زاویه دید بی‌طرفی
۱۸۷	 زاویه دید درونی یا راوی اول شخص
۱۹۱	 موضوع و درونمایه در حکایت‌های سیرت ابن خفیف
۱۹۱	 سفرهای شیخ
۱۹۲	 عبادات شیخ
۱۹۲	 ریاضات شیخ
۱۹۳	 کرامات شیخ
۱۹۶	 صحنه در حکایت‌های سیرت ابن خفیف
۱۹۶	 لحن در حکایت‌های سیرت ابن خفیف

فصل پنجم: کیمیای سعادت / ۱۹۹

۱۹۹	 مقدمه
۱۹۹	 شخصیت در حکایت‌های کیمیای سعادت
۲۰۰	 شخصیت قهرمان
۲۰۱	 شخصیت شریر
۲۰۱	 شیوه‌های شخصیت‌پردازی

۲۰۲.....	معرفی شخصیت‌ها با نشان دادن عمل
۲۰۲.....	استفاده از گفت‌وگو در شخصیت‌پردازی
۲۰۳.....	شخصیت‌پردازی از راه نام‌های خاص
۲۰۴.....	پیرنگ در حکایت‌های کیمیای سعادت
۲۱۰.....	راوی و زاویه دید در حکایت‌های کیمیای سعادت
۲۱۰.....	موضوع و درونمایه در حکایت‌های کیمیای سعادت
۲۱۲.....	صحنه در حکایت‌های کیمیای سعادت
۲۱۳.....	لحن در حکایت‌های کیمیای سعادت

فصل ششم: نتیجه‌گیری / ۲۱۵

۲۱۵.....	تدوین
۲۱۶.....	شخصیت‌پردازی
۲۱۶.....	شخصیت‌پردازی در اسرارالتوحید
۲۱۶.....	شخصیت‌پردازی در سیرت ابن خفیف
۲۱۷.....	شخصیت‌پردازی در کیمیای سعادت
۲۱۷.....	زمان و مکان و صحنه‌پردازی
۲۱۷.....	زمان و مکان در اسرارالتوحید
۲۱۸.....	زمان و مکان سیرت ابن خفیف
۲۱۸.....	زمان و مکان در کیمیای سعادت
۲۱۸.....	زاویه دید راوی
۲۱۸.....	زاویه دید در اسرارالتوحید
۲۱۹.....	زاویه دید در سیرت ابن خفیف
۲۱۹.....	زاویه دید کیمیای سعادت
۲۲۰.....	درون‌مایه
۲۲۰.....	لحن
۲۲۰.....	لحن در اسرارالتوحید
۲۲۰.....	لحن در کیمیای سعادت
۲۲۱.....	نتیجه کلی
۲۲۱.....	جداوا و نمودارها
۲۳۵.....	فهرست منابع

ابداع و به کارگیری قالب حکایت و بهره‌وری از ظرفیت‌های روایی و به عبارت دیگر «پنهان کردن دانه معنی در قشر قصه» یکی از شگردهای صریحان در تأثیر کلام در طول تاریخ صوفیه بوده است. آنان از میان عموم مردم به‌دست و مخاطبان‌شان نیز همین‌طور. آنان روایت‌کنندگانی از جنس مردم بودند. پس باید به زبان مؤثر بر عموم مردم سخن بگویند. زبان نه از اسلوب قصص قرآنی پیروی می‌کند. زبان روایت‌پردازی زبان قصص قرآن است. بسامد روایت‌پردازی در آثار صوفیه، چه شعر و چه نثر، فراوان است. بدیهی است که هدف از حکایت، ترویج و اشاعه اسرار مورد قبول خود، تجسم امور عقلی و انتزاعی و اعتبار ارزش‌های درونی بوده است.

این روایت‌ها اگرچه در ساخت، صورت و معنا همسانی‌ها و همسوهایی دارند، اما گاه ویژگی‌هایی آن‌ها را از هم متمایز می‌کند. مطالعه روشمند این آثار می‌تواند دریچه‌ای بر روی شناخت این بخش عظیم از میراث فرهنگی جامع ایرانی و اسلامی بگشاید.